

به مناسبت بیست و هشتمین سالگرد شهادت پوهاند داکتر سیدبهاءالدین مجروح

نگاهی مختصر به زندگینامه پوهاند مجروح:

مرحوم شهید پوهاند داکتر سید بهاء الدین مجروح پسر ارشد مرد بزرگوار جناب سید شمس الدین مجروح است که در 12 فیروری 1929 در قریه "شینکورگ" ولایت کنر چشم به دنیا گشود، در 1939 به کابل آمد و شامل لیسه استقلال گردید. در 1952 بعد از فراغت از آن لیسه جهت تحصیلات عالی به فرانسه اعزام شد و در رشته "فلسفه و روانشناسی" سند فوق لیسانس را بدست آورد؛ در 1958 به وطن برگشت و در پوهنهی ادبیات پوهنتون کابل به حیث استاد مقرر گردید. پوهاند مجروح بین سالهای 1963 و 1964 به سمت والی ولایت کاپیسا و بعداً بین سالهای 1965 تا 1968 به حیث آمر کلتوری افغانی در شهر "مونشن" آلمان ایفای وظیفه کرد و در همین مدت موفق به اخذ درجه دکتورا در رشته فلسفه از پوهنتون "مون پلایه" فرانسه گردید. پس از برگشت به وطن از 1969 تا 1972 به حیث رئیس پوهنهی ادبیات و علوم بشری پوهنتون کابل انتخاب شد. از 1972 تا 1973 ریاست انجمن تاریخ را به عهده گرفت و بعداً تا 1980 مجدداً برای تدریس به پوهنهی ادبیات برگشت و به حیث آمر دیپارتمنت فلسفه ایفای خدمت کرد. پس از کودتای منحوس ثور او مثل سائر هموطنان در سال 1980 به پاکستان مهاجر شد و تا روز شهادت (11 فیروری 1989) در آن کشور سکونت اختیار کرد. در اثر تصادم موتر در سال 1970 یک پای استاد مجروح صدمه دید و از آن به بعد همیشه به کمک عصا به آهستگی قدم می برداشت.

افکار، نظریات و فعالیت های شهید پوهاند سید بهاءالدین مجروح را میتوان در سه بُعد مهم خلاصه کرد: ادبی، فلسفی و سیاسی. یکی از آثار بسیار معروف فلسفی پوهاند مجروح کتابی است بنام "اژدهای خودی" که دارای شهرت بین المللی بوده و از دری به چند زبان مهم جهان ترجمه شده است که بحث براین اثر بی همتا دراین مختصر نمی گنجد، زیرا این کتاب چنان عمیق و پرجذبه است که نمیتوان آنرا در چند سطر خلاصه کرد. محترم عبدالباری جهانی طی یک مقاله مبسوط که در دو قسمت در پورتال فخیم افغان جرمن آنلاين به نشر رسیده است، نظری به بُعد ادبی شهید مجروح انداخته و اشعار او را برای علاقمندان ادب بیشتر معرفی کرده است. آنچه در این مقاله توجه مرا جلب کرد همانا دو مرتبه ای بود که راجع به حادثه المناک شهادت این دانشمند گرانمایه کشور توسط سه شاعر پشتو هریک محترمان همیشه خلیل، عاصم هشتنغری و حبیب الله رفیع با سوز و حرمان خاص سروده شده است و هر سه به عاملان اینکار نفرین فرستاده اند که چرا شمع عمر همچو یک فرزند رشید و دانشمند افغان را با فیر گلوله خاموش کردند و او را راهی دیار ابدیت ساختند؟ این موضوع مرا بران داشت تا به انگیزه های این جنایت که بیشتر ناشی از فعالیت های سیاسی شهید مجروح حین اقامت شان در پاکستان بود، روشنی اندازم.

پوهاند مجروح در شروع مهاجرت به پاکستان به تأسیس یک مرکز خیرگزاری بنام "مرکز اطلاعات افغان" اقدام کرد و به نشر اخبار جهاد و مطالب مربوط به اوضاع افغانستان پرداخت که بطور منظم هرماه به زبان انگلیسی و فرانسوی به نشر میرسید. گفته میشود که ابتدا دفتر مرکزی آن در پاریس بود و پوهاند مجروح با حمایت جبهه نجات ملی (منسوب به حضرت صیغت الله مجددی) به حیث سرپرست نمایندگی آن در پشاور کار میکرد. بعد از مدتی مرکز در پاریس

نسبت مشکلات مالی مسدود گردید و اما پوهاند مجروح بطور مستقل کار مرکز را در پشاور ادامه داد. به زودی این مرکز به حیث یک منبع خبری قابل اعتماد مورد توجه رسانه های بین المللی قرار گرفت و آنها اکثر گزارشات خود را به اتکای همین منبع تهیه میکردند.

در اواسط 1987 پس از آنکه دهمین دور مذاکرات ژنیوا در مورد خروج قوای شوروی از افغانستان به پایان رسید و در 20 جولای آن سال داکتر نجیب به مسکو سفر کرد و با میخائیل گورباچف دیدار نمود و در این دیدار آگاه شد که شوروی عزم دارد قوای خود را از افغانستان تا یک سال دیگر خارج کند، بحث های داغ در مورد آینده افغانستان و مسئله زعامت در داخل کشور و نیز بین گروه های مختلف مجاهدین در پاکستان در جریان افتاد. در این میان نقش پادشاه سابق اعلیحضرت محمد ظاهر شاه نیز از طرف یک تعداد و بخصوص از طرف داکتر نجیب مطرح گردید و عکس العمل های جدی را بین گروه های مجاهدین مقیم پاکستان بخصوص تنظیم های افراطی به وجود آورد که البته شرح مزید آن از حوصله این نوشته بدور است.

در همین فضای پر از ابهام و سرنوشت ساز پوهاند مجروح به کمک یک تعداد از همکاران و محققان افغان تصمیم گرفت که یک عملیه نظر سنجی را به راه اندازد تا معلوم نماید که نظر مردم به کدام سو متمایل است. نشریه "افغان نیوز" که توسط ضیا الله نصری (مشهور به خان ضیا خان) - یکی از افغانهای سرشناس در امریکا به نشر میرسید، در شماره 20 ماه سپتمبر 1987 متن مکمل این نظر سنجی را به زبان انگلیسی به چاپ رسانید که اینجانب متن مکمل آنرا از انگلیسی به دری ترجمه کرده و بتاریخ..... در این پورتال به نشر رسانیده ام. در اینجا جهت گرامی داشت از این شخصیت مبارز افغان میخواهم فقط فشرده آنرا خدمت تقدیم دارم تا به عمق یکی از انگیزه های اصلی شهادت این دانشمند گرانمایه کشور پی برد.

متن مختصر نظر سنجی

عنوان نظر سنجی: « پادشاه مورد قبول 71 فیصد افغانها »: (King is OK with Afghans 71%)

مقدمه:

از شروع 1987 بخصوص بعد از آنکه مسکو مینی بر حل احتمالی معضله افغانستان اشاره کرد و به تاسی از آن رژیم کابل پیشنهاد آتش بس یک جانبه و موضوع "آشتی ملی" را ارائه نمود، مهاجرین افغان و مجاهدین توجه خود را بیشتر به مسائل سیاسی معطوف کردند. در این ارتباط تجمعات بزرگ در کمپ های مهاجرین دایر گردید و اما رهبران سیاسی با انتشار اعلامیه ها با پیشنهاد رژیم کابل مخالفت کردند. سؤال اساسی که به شدت مطرح بود و هنوز است، همانا تشکیل یک مرکز واحد سیاسی قدرت بین گروه های مقاومت بود که آیا این مرکز میتواند یک بدیل برای رژیم کابل و حکومت ملی برای آینده و دست کم برای یک دوره انتقالی محسوب گردد و آیا ممکن است که این بدیل مورد قبول اکثریت مردم افغانستان قرار گیرد؟ ما در مرکز اطلاعات آرزو مند هستیم که بدانیم که اکثریت مهاجرین و مجاهدین چگونه در مورد مشکلات سیاسی می اندیشند، لذا از 15 جنوری الی 17 جولای 1987 مرکز اطلاعات یک سروی عمومی را در کمپ های مختلف مهاجرین در پاکستان انجام داد. این کار در نوع خود اولین اقدام بود و اما ایجاب میکند که بار دوم و سوم اینکار در داخل افغانستان و در بین افغانهای مهاجر در ایران انجام یابد..... با وجود این مشکل باز هم توانستیم نتایج مهم را بدست آوریم که ذیلاً تقدیم میشود:

سوالات مطرحه:

وظیفه سروی تیم مرکز اطلاعات افغان آن بود تا در مورد سؤال های ذیل عکس العمل افغانهای مهاجر را بداند:

- 1 - آیا میخواهید به افغانستان برگشت کنید؟ در صورت بلی، تحت کدام شرایط؟
- 2 - آیا شما پیشنهاد آتش بس رژیم کابل را قبول دارید و یا آنرا رد می کنید؟
- 3 - آیا شما پالیسی آشتی ملی را که داکتر نجیب ارائه کرده است، قبول دارید و یا رد میکنید؟
- 4 - کی را میخواهید که رهبر ملی افغانستان باشد؟

د پانوی شمیره: له 2 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپکنی د لیکنیزې ښې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

مواد جمع آوری شده:

به تعداد بیش از سه ملیون مهاجر افغان در 249 کمپ در پاکستان زندگی میکنند. تعداد کمپ هائیکه تیم مرکز اطلاعات افغان از آن دیدن کرده اند: در ایالت شمال غربی 54، در بلوچستان 8، در چترال 17 و در وزیرستان جنوبی و شمالی 27 جمعاً 106 کمپ. تعداد کسانیکه مصاحبه کرده اند برطبق پیوند های مختلف شان: مصاحبه شونده های مرد 2287 نفر که از جمله در سروی از اظهارت 2000 نفر استفاده گردیده است. به ارتباط محل اصلی سکونت: تعداد کسانیکه از 23 ولایت از جمله 28 ولایت افغانستان مصاحبه شده اند، از اینقرار میباشند:

از ولایت کابل 26 نفر، از کتر 251 نفر، از قندهار 410 نفر، از کندز 93، از بغلان 224، از بامیان 10، از بلخ 48، از تخار 28، از پروان 55، از جوزجان 156، از اورزگان 7، از فاریاب 34، از سمنگان 46، از فراه 42، از لغمان 25، از غزنی 6، از لوگر 19، از پکتیا 54، از هیلمند 200، از میدان 21، از ننگرهار 214، از زابل 4 و از بدخشان 27 نفر که جمعاً 2000 نفر میشوند.

نتایج حاصله:

در مورد سه سؤال اول جوابها یک سان بود و همه گفتند که: «ما میخواهیم به وطن برگشت کنیم، در صورتیکه عساکر روسی در افغانستان نباشند و رژیم کمونیستی در کابل از بین برود»، آتش بس رژیم کابل و پالیسی آشتی ملی نجیب را رد میکنیم و حتی یکنفر هم در این مورد نظر دیگر بیان نکرد.

در جواب به سؤال چهارم راجع به رهبری سیاسی جوابها از اینقرار بود:

- پادشاه سابق محمد ظاهر شاه 1433 نفر (71.65%)،

- دولت خالص اسلامی 250 نفر (12.50%)،

- هر شخص مسلمان و افغان 206 نفر (10.30%)،

- یکی از قوماندانهای مقاومت: مسعود، عبدالحق، فرید، حقانی همه بطور کل 35 نفر (1.75%)،

- رهبران سازمانهای سیاسی: پیر گیلانی، مولوی نبی، پروفیسور مجددی، انجنیر حکمتیار، و همه بطور کل 9 نفر (0.45%)،

- اجتناب از ابراز نظر 67 نفر (3.35%)

یک نمونه از نظریات طبقه انانث:

تعداد زنانیکه مصاحبه شدند: 155 نفر؛

محلات اقامت در افغانستان: از کابل 50 نفر، از قندهار 10 نفر، از کندز 10 نفر، از بغلان 3 نفر، از وردک 2 نفر، از لغمان 1 نفر، از هرات 3 نفر، از ننگرهار 42 نفر، از پکتیا 6 نفر، از لوگر 9 نفر، از بلخ 4 نفر، از غزنی 2 نفر، از کتر 3 نفر، از پروان 9 نفر و از فاریاب 1 نفر جمعاً 155 نفر.

تفکیک به اساس قومیت و زبان: تاجیکها 76 نفر، پشتون ها 73 نفر و اوزبیک ها 6 نفر جمعاً 155 نفر به ارتباط منسوبیت با تنظیمها: محاذ (گیلانی) 36 نفر، جمعیت (ربانی) 49 نفر، جبهه (مجددی) 26 نفر، حزب اسلامی (حکمتیار) 8 نفر، اتحاد اسلامی (سیاف) 6 نفر، حرکت (مولوی نبی) 7 نفر و مستقل 23 نفر. جوابها:

در باره سه سؤال اول راجع به برگشت به وطن، آتش بس و پالیسی آشتی ملی پیشنهاد کابل عین جوابها مثل مردها بود؛ در مورد سؤال چهارم رهبری سیاسی جواب زنان از اینقرار بود:

- ظاهر شاه 78 نفر (50.33%)،

- یک رهبر مسلمان و افغان 55 نفر (35.48%)،

- پروفیسور ربانی 8 نفر (5.16%)،

- پیر گیلانی 6 نفر (3.87%)،

د پانوی شمیره: له 3 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته راښوولې. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په څیر و لولئ

- انجنیر حکمتیار 4 نفر (1.58%)،

- مولوی نبی 2 نفر (1.29%) و

- پروفیسور مجددی 2 نفر (1.29%) . (پایان نتایج حاصله نظر سنجی)

عکس العمل تنظیمهای افراطی در برابر این نظر سنجی:

نتیجه این سروی چکشی بود که سخت برفرق تنظیمها کوبیده شد، چنانکه اکثریت قاطع مصاحبه شوندهگان به طرفداری پادشاه سابق به حیث رهبر سیاسی آینده افغانستان ابراز نظر کردند(71.65%) و سهم قوماندانهای جهادی به 1.75% و رهبران تنظیمی به 0.45% در پایانتزین سطح قرار گرفت و حتی یک تعداد حمایت خود را به هر شخصی که مسلمان و افغان باشد، بیشتر از رهبران تنظیمها بیان نمودند(10.30%).

نتایج این سروی در رسانه های بین المللی بازتاب وسیع یافت و در داخل کشور بین مردم نیز امیدواری برای آینده ایجاد کرد و حتی در بین مهاجرین افغان در پاکستان یک حرکت وسیع به نفع شاه سابق به راه افتاد و تعدادی از مهاجرین افغان در کمپ ها با برگزاری تجمعات بزرگ از آن استقبال کردند. به هر اندازه که امیدواری مردم در زمینه برگشت شاه سابق زیادتر می شد، به همان اندازه احساس ناامیدی و ناکامی رهبران تنظیمی به خصوص سه تنظیم افراطی بیشتر و بیشتر میگردد، تا جائیکه عده ای از این رهبران علناً در برابر شاه سابق موقف جدی گرفتند و در جراید و مصاحبه های رسمی به او تاختند.

جریده "شهادت" ارگان نشراتی حزب اسلامی افغانستان (مربوط به حکمتیار) سالها قبل از این سروی در شماره 37 مورخ 31 اسد 1360 (22 اگست 1981) در سرمقاله خود در صفحه اول شرحی مبسوطی در مخالفت با شاه سابق به نشر رسانید که در عنوان آن با خط بسیار درشت نوشت: «ما به پیشنهاد ظاهر شاه مبنی بر بازگشتش به افغانستان به صفت یک جانی دست بسته برای محاکمه موافقه داریم، نه برای قیادت» و در ذیل آن علاوه کرد که: «باند های کمونیستی خلق و پرچم در آغوش ظاهرشاه رشد یافت و ببرک ظاهرشاه را از مترقی ترین شاهان جهان در شرق میدانست.» (این شماره شهادت به حیث سند نزد نویسنده موجود است).

استاد سیاف نیز در یکی از مصاحبه های خود گفت: «اگر ظاهرشاه می آید، باید با چشمان سرمه کرده بیاید!» این گفته تشبیهی است به یک گوسفند قربانی که در قدیم ها بین بعضی ها معمول بود که قبل از ذبح چشمان گوسفند را سرمه می کشیدند و در دهش قند می گذاشتند.

علاوتاً استاد برهان الدین ربانی حینیکه در اواخر 1988 به امریکا سفر کرد و در شهر لاس انجلس در حضور جم غفیری از افغانها به ایراد بیانییه پرداخت و به بعضی سوالات جواب گفت، در مورد شاه سابق چنین ابراز نظر کرد: «پادشاه سابق افغانستان آنقدر یک عنصر بی رنج است که بعد چهل سال حکومت وقتی که ملت خود را دید که در بین خون غرق است، اما او آنقدر یک تماشاجی بی غرض بود که در چندین سال که گذشت حتی به حیث یک افغان روزی نرفت در خانه یک شهید که به روح آن شهید دعا کند من فکر میکنم که دور از انصاف خواهد بود اگر چنین پاداشی را که بعد از چهل سال سلطنت هیچ در غم ملت خود نبوده است، باز بر فرق ملت یک چنین عنصر بی درد و بی احساس را سوار کنیم...» (متن مکمل این بیانییه در جریده "قلم در خدمت جهاد" منتشره جنوب کالیفورنیا به مدیریت صفی الله ثبات، شماره 14 و 15، جنوری 1989 به نشر رسیده که مجله نزد نویسنده موجود است)

نتایج حاصله از نظر سنجی - انگیزه اصلی شهادت مجروح:

به این اساس دیده میشود که هریک از تنظیمهای افراطی در پشاور نشر سروی یا نظر سنجی منتشره مرکز اطلاعات افغان را که زیر نظر پوهاند مجروح تهیه و به نشر رسیده بود، یک ضربه محکم به موقف خود دانسته و در برابر پوهاند مجروح شدیداً عقده گرفتند. با اوج گرفتن هرچه بیشتر این مهمه ها، طاقت و تحمل تنظیمهای مخالف بسر رسید و دیگر تحمل آنرا نداشتند، لذا یکی از آنها به احتمال بسیار در تبانی با دستگاه مخوف آی اس آی دست به انجام کاری

د پانوی شمیره: له 4 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزې ښې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولۍ

نامردانه برد و تصمیم به شهادت یک دانشمند نامدار وطن گرفت و همان بود که مامور بی وجدانی را وظیفه داد تا شمع عمر پر بار یک مبارز و یک مجاهد واقعی را با فیر گلوله خاموش کند و او را به مقام رفیع شهادت نایل سازد. شایعات آنوقت می‌رساند که اینکار از طرف دار و دسته حزب اسلامی حکمتیار صورت گرفته است و الله اعلم بالصواب.

پوهاند سید بهاء‌الدین مجروح یگانه شهید راه خدمت به وطن و مردم خود نیست، بلکه مثل او شخصیت‌های دیگر نیز که هریک دارای جایگاه شایسته و عالی ملی بودند، از دست حریصان قدرت به این سرنوشت گرفتار شدند که یاد شان گرامی، روح همه شان شاد و جنت فردوس جایگاه شان بادا! (پایان)

د پانو شمیره: له 5 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلپکنی د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ